kanadské, potom některé švýcarské, 12. prosince bursa novoyorkská a koncem listopadu i v prosinci řada jiných efektních burs amerických. V Londýně, sídle nejmocnější bursy a největšího majetku v cenných papírech uloženého, kde zavření bursy musilo býti pokládáno přímo za pokoření a kde tudíž bylo prohlášeno dne 31. července po dvoudenních poradách bursovního komitétu, otevřena byla bursa znovu dne 4. ledna, když byla ne bez odporu přijala dalekosáhlá obmezení vládou žádaná, jako zákaz obchodů terminových a premiových i arbitrážních, zákaz hlasitého nabízení ke koupi nebo prodeji, zákaz prodeje pod určenou minimální cenu, písemné zaznamenání a oficielní registrování každého obchodu, aby se zamezily transakce s příslušníky nepřátelských států a pod. Krátce po londýnské byla otevřena i bursa amsterodamská. Ve Francii, když bylo sídlo vlády z Bordeaux opět přeloženo do Paříže, byla i bursa pařížská znovu otevřena, a sice již 7. prosince. Také v Paříži obchody bursovní jsou obmezeny, minimální ceny efektů nejsou zavedeny, avšak nečiní se terminové obchody, pouze kasovní, a obraty jsou poměrně malé. V Německu a v Rakousku neodhodláno se dosud k oficielnímu otevření burs, avšak obraty, v soukromém obchodě dosahují časem dost značného rozsahu. Kursy se na zakročení censury nesmějí uveřejňovati, denní listy smějí přinášeti jen stručná sdělení o náladě. Úplné potlačení obvyklé informační služby o burse jako vůbec potlačování informačních zdrojů o hospodářských událostech má všude ovšem v zápětí četné závady a jest veliká obava, aby nezpůsobilo trvalé veliké škody hospodářské.*)

Obecní hospodářství moravského městečka před rokem 1848.

Dr. **Jindřich Chylík.**

Samospráva a hospodářství našich obcí před rokem 1848 různila se podstatně od poměrů, jak upravilo je pozdější zákonodárství. Východištěm prozatímního zákona obecního ze 17. března 1849 jest, že »svobodná obec je základem svobodného státu«. V dobách předbřeznových nebyla obec svobodnou, měla však v některých oborech, zejména v oboru finančním, značnou volnost, pravomocí vrchnostenských úřadů méně dotčenou. Chceme zde na jednom případě ukázati, jak se toto finanční hospodářství obecní vyvíjelo a jakými zásadami bylo vedeno. Za příklad volíme horácké městečko Kří-

*) Der österr. Volksw. z 10. dubna 1915.

žanov v politickém okrese velko-meziříčském, v jehož archivu zachován je cenný materiál pro naše thema, hlavně obecní účty.

Jako jinde, ustupují i v Křížanově, o němž prvá historická zmínka je k roku 1240 (Cod. dipl. Mor. II. 358), staré slovanské řády ve st. XIII. novým německým. Moc zeměpanská i stará, ze zřízení rodového se vyvinuvší samospráva obecní, zkracována a zatlačována je rostoucí mocí vrchnostenskou; moc tato rostla hlavně na panstvích církevních. R. 1293 vyňata klášteru Žďárskému náležející polovice Křížanova z pravomoci řádných soudů zemských a podřízena v menších věcech vlastnímu rychtáři, klášterem dosazenému. R. 1331 následovala exempce z placení zemských berní, r. 1338 pak uděleno statkům klášterním právo na kůl a šibenici.

Ve věku XV. vyvinul se Křížanov zásluhou pánů z Pernštejna — ne úplně nezištnou, nýbrž spíše hmotnými důvody vedenou — v městečko: obdržel znak, titulatury, privileje odúmrtní z r. 1437 a 1460 a roku 1485 privilej na výroční trhy. S rostoucím významem městečka stoupala i působnost jeho orgánů. Vývoj ten dál se ovšem pod rozhodujícím vlivem vrchnosti, jež byla ale dost liberální a rozvoji městeček ve vlastním zájmu přála. Dle obecního zřízení, daného r. 1538 městečku Nedvědici pod Pernštýnem Janem z Pernštýna — v jiných městech pernštýnských platilo jistě zřízení obdobné — stál v čele obce úřad obecní, »radní páni«, totiž rychtář, purkmistr, primas, konšelé a obecní hospodář neboli starší. Úředník panský měl jim býti nápomocen, on je také dosazoval. Rychtář s konšely soudil ve věcech civilních i trestních; zápisy do knih městských dály se vždy za jeho přítomnosti. Purkmistr a obecní hospodář vedli správu obecního jmění. Úřad měl na starosti požárovou, mravnostní, tržní policii i dozor nad řemeslníky, dohlížel nad vykonáváním závětí, vyřizoval pozůstalosti a spravoval jmění sirotčí. Ve službách obce byl písař radní, spolu rektor školní, jenž celou agendu vlastně vedl, kat, biřic, trubač na věži a pastýř. Písař měl vedle stálého platu příjmy z různých poplatků, jako ze zápisů do register gruntovních.

Hlavními položkami v obecních počtech byly výdaje na obecní zřízence, na správu trestní, útraty úředních osob i celé obce, shromážděné na obecní hromadě, náklady na stavbu a udržování budov, zejména radnice, již vystavěli si Křížanovští někdy ve st. XVI.

Vedle toho vydržovala obec školu a špitál.

Výdaje ty uhražovány v prvé řadě z výnosu obecního jmění nemovitého. V době předhusitské měla obec snad jen něco polí; většího jmění nemovitého nabyla obec až ve st. XVI. Jmění toto tvoří dosud základ jejího jmění kmenového. R. 1548 koupila od Jana z Pernštejna za 100 zl. (= 140 K) les a pustinu Loučky. R. 1562 koupila od jednoho souseda les Šibeník za 38 kop grošů (= 174 K), zřizovala za příkladem vrchnosti nové rybníky a sousední kupovala.

Zvláštní příjmy plynuly obci z pokut a tax soudních, z prodeje soli a vína. Prodeje vína vzdal se ve prospěch její Vilém

z Pernštejna; ale obec neprodávala víno sama, nýbrž sázela je, jak se říkalo, po sousedech, a ti je čepovali. Sůl prodával někdo z úřadu.

Na vydržování kata a trubače musili sousedé několika groši přispívat; to byla asi jediná přímá dávka.

V čas nouze pomohla si obec půjčkou; r. 1609 půjčil jí sousední zeman Jiřík Vídeňský z Českého Ostrova a na Dobré Vodě 500 zl. na 30 zl. ročního úroku.

Škola měla své zvláštní záduší, k němuž základ položil některý z Pernštejnů, darovav obci desátek ze sousední vsi Svinů. Ale ani občané na školu nezapomněli; roku 1573 odkázal jeden záduší školnímu rybníček, zvaný Školník, r. 1581 odkázán záduší rybník Laškovský.

Vlastní svoje jmění měl též špitál, založený bezpochyby Sibillou a Eufemií, ženou a dcerou Přibislava z Křižanova ve st. XIII.; r. 1521 odkázal mu Vilém z Pernštejna 20 kop míšenských (= 92 K) ročního příjmu a dříví k pálení. Legát ten vinkulován r. 1616 v deskách zemských v sumě 333 zl. 10 grošů moravských.

Poměry po bitvě na Bílé Hoře nastalé nezpůsobily ve vnitřní správě obcí mnoho změn. Také vrchnosti samosprávu značněji neomezovaly; ve st. XVII. stala se jediná značnější změna pouze v počtu konšelů. Od r. 1664 voleno jich místo 12 6; byli povinni dohlížeti k robotám při panských dvorech. Zač. st. XVIII. vydal sice tehdejší majitel panství rytíř Schwalbenfeld nové zřízení obecní, jež ale celkem kodifikovalo jen to, co už dříve platilo. Zřízení toto opravňovalo sice obecního písaře k dozoru nad obecním úřadem, aby správně odváděl daně a dávky poddanské od sousedů vybrané, právo toto však pro úplnou odvislost písařovu a jeho sociální postavení velkého významu nemělo.

Méně liberální byly vrchnosti, kde běželo o hmotný jich zájem. Ve st. XVII. i XVIII. měla obec několik sporů s vrchností o obecn. majetek, o pole, pastvinu nebo rybník. Spory ty byly značně nákladné a dobře pro obec nekončily. Protože obec jinak byla na vrchnosti závislou, nezbývalo jí, než se vyrovnat. Větší jistota právní je až od dob tereziánských a josefinských; od těchto dob však na druhé straně zase vláda o obecní hospodářství více se stará a různými nařízeními přímo v ně zasahuje. Dle patentu z r. 1752 smějí se sbírky na obecné potřeby konat jen se svolením vrchnosti; svolení toho bylo dle patentu z r. 1771 třeba také k jakémukoliv zadlužení. Dříve omezoval se vliv vrchnosti na obecní rozpočet na to, že předkládány jí byly obecní účty.

Obecní vydání umožňují nám posouditi rozsah působnosti tehdejší obce a její rozšiřování. R. 1686 činilo vydání 89 zl. 35 kr. rýnských, stoupá stále, a tak bylo r. 1731 vydáno 276 zl. 53 kr. rýnských.

Na prvém místě uváděny jsou v účtech vydaje, jež bychom nazvali my representačními. Tak 6 zl. ročně »peněz purkmistrovských«, totiž na pivo a chléb úředním osobám a hostům (r. 1726

činí táž položka 21 zl. 40 kr.); 2 zl. vydání za husice čili žemle na vánoce celé honoraci; p. páterovi na mši za milostivou vrchnost a obecní úřad; koleda faráři, učiteli, kostelníkům a klukům; střelcům na boží tělo; zvoníkům co na povětří zvoní; kostelníkům od vyzvánění freilinků (při zahajování výročních trhů); mládencům za stavění máje na Filipa a Jakuba (12 kr.). Drahé bylo obnovení úřadu; tu dostal zámecký hejtman 5 zl., a celá obec na obecní útraty pila sud piva i víc, jak byl rok. Byl-li větší příjem, víc si popřáli. Patentem z 8. května 1750 pitky sice zakázány, ale vrchnost zamhouřila oko.

Pak je to služné zřízencům: písařovi 14 zl., rektorovi 7 zl., poslovi 13 zl., hodináři 3 zl., ponocným 6 zl., hajnému 11 zl., vodákovi 3—4 zl. a útraty kancelářské.

Dále jsou to různé veřejné práce: vystavění chlebových krámů, nové věže na radnici, oprava hodin, kašen a studen, správky ve škole a radnici a ostatních obecních budovách. Náklad na hodiny činíval se služným hodinářovým 3—8% celého rozpočtu, na vodu 2—8%. Velice zřídka najdeme v účtech výdaj na cesty a mosty, a ještě je malý. Tak r. 1679 6 kr., nejvyšší byl r. 1731 — 32 kr. A přece čl. 14. obecního zřízení Schwalbenfeldova praví: »oni obyvatelové zdejší, jak na Horním městě, též k chmelnici jedouc, jedno bahno zděláno mají, takže pocestní lidé s velkou těžkostí se dobývají«.

Správa justiční stála 12—15% celého vydání i s platem právnímu poslu.

Obec vydržovala dále obecního býka, někdy i dva, a připlácela 2 zl. ročně pekaři na chování obecního kance.

Jinší výdaje vznikaly z hospodaření polního a rybničního a vytýkání desátku.

Asi 1% dávala obec ročně na almužnu nuzným pocestným, aby po domech nežebrali. Konečně byly tu daně a veřejné dávky ze jmění obecního, v dobách válečných pak veliké výdaje »profiantní«.

Bylo-li dost peněz, platila obec za sousedy část kontribuce, jež činívala 157 zl. 40 kr. (r. 1676) až 570 zl. 18 kr. (r. 1735); za pohořelé placena kontribuce vždycky. Často placeny obcí za sousedy t. zv. peníze robotní, totiž relutum za vybavení z roboty (400 zl. ročně), i ponůcku, totiž peněžní náhradu za povinnost noční hlídky při zámku, a vyplácela povinnost jízdní roboty na Vranov (16 fůr ročně).

Že obce nikdo neletřil a každý si dal dobře zaplatiti, vidno na příklad z účtu za popravu dvou delinkventů r. 1750; poprava ta stála 128 zl. 57 kr. 2 hal.

Stejnoměrně s obecními vydáními stouply i obecní příjmy; roku 1686 bylo jich 81 zl. 21 kr. 3 hal., r. 1731 229 zl. 25 kr. 2 hal.

Hlavním zdrojem příjmů byl výnos obecního majetku nemovitého, hlavně rybníků. Výnos jejich činíval 30—60% celkových obecních příjmů (asi 50 zl. ročně).

R. 1688 měla obec 3 kaprové rybníky, 9 plodových a 3 sádky, celkem 16 na 35 kop kaprů a 91 kop plodu. Roku 1723 zbylo jich jen 10; ostatní si vrchnost prostě nechala, a to právě ty největší. Dva jí sice dala obec dobrovolně, ale musila, chtěla-li, aby jí vrchnost potvrdila stará privilegia. Pak si zřídila obec několik nových rybníků a několik jich od sousedů přikoupila, takže jich měla dle katastru tereziánského r. 1756 už 24 na 12 kop kaprů a $27^{3}/_{11}$ kop plodu. Hospodářství rybničné měla obec ve vlastní režii.

Dle téhož katastru měla obec dále 25 měřic pole, 24 měřic pastvin vždy po 8 letech vzdělávaných a 70 měřic lesa. (Ve skutečnosti byl ovšem majetek tento větší, než v katastru k účelům daňovým je udáno. Tak měl les Loučky r. 1788 sám na 97 jiter; výnos jeho odhadnut na 108 sáhů dříví po 48 kr., tedy na 86 zl. 24 kr. ročně.) Z lesů neměla obecní pokladna dlouho žádného užitku; v lesích obecních brali si občané dříví, co potřebovali.

Pole pronajímána za desátek nebo malý poplatek; r. 1706 nesla 4 zl. 11 kr. Rovněž výpustky u rybníků bývaly pronajímány. Někdy však osila obec některá pole sama.

Nepatrným byl poplatek superficiární od těch, kdož si na obecním místě vystavěli domky; r. 1731 bylo jich 5 a platili 12 až 30 kr. ročně. Také radnice mnoho nenesla; pronajímán byl krám a byt obchodníku-židovi za 3 zl. ročně.

Obec měla od starých časů prodej soli, jenž nesl ročně 20, později i přes 50 zl.; na soli, jež vožena z Jihlavy, Brna nebo až Vídně, vydělávala obec 10%. Prodával ji některý úřední. Konečně byl tu příjem z chlebových krámů (1 zl.) a z jarmarečného (rovněž 1 zl.).

Byl-li schodek, býval kryt přebytkem let předcházejících. Zbytek činil r. 1679 41 zl. 2 haléře, 1690 68 zl. 30 kr. 2 haléře, 1728 376 zl. 45 kr. 3 haléře; jednak vykázán v hotovosti (velké bývaly hotovosti v obchodu solním, až 200 zl.), jednak na pohledávkách za sousedy. Pohledávky vznikly jednak z nedoplatků nájemného, kontribuce a robotného nebo jsou to pohledávky za bývalými purkmistry, kteří kontribuci a peníze robotní vybrali, ale nezaplatili. Tak r. 1738 vykazuje se dluh purkmistra Jana Spousty 35 zl. 15 kr. 2 haléře z r. 1716 a jiný dluh 28 zl. z peněz robotních od r. 1721. Bez takových »reštů« není ani jeden obecní účet. Patrně nebylo v tom viděno nic zvláště závadného.

Výjimečně sáhnuto k půjčce; tak v letech sedmdesátých st. XVII. vypůjčila si obec 1000 zl. od regenta z Velkého Meziříčí, r. 1734 vypůjčila si obec od vrchnosti 150 zl. na opravu radního domu; občané sami však na obecní potřeby ničeho neplatili.

(Dokončení.)

Nutno však posouzení úhrnné,
jde-li o vyhledání veškerých následků válečných, a tu tedy jest vzíti v úvahu celý širší pojem výpůjček válečných; vyšetření jak důsledků může se tu státi:

a) dle veličin hospodářských číselně;

b) politicky a ethicky.

Obecní hospodářství moravského městečka před rokem 1848.

Dr. **Jindřich Chylík.**

(Dokončení.)

Zvláštní jmění měla škola a špitál; obojí spravovala obec.

Záduší školní mělo, jak už o tom učiněna zmínka, 2 rybníky a desátek ze vsi Svinů; i to si vrchnost zabrala a do r. 1706 užívala. Pak brala požitky ony zase obec a písaře i rektora sama vydržovala. Desátek »vytýkali« konšelé, obilí dali vymlátiti a prodali; r. 1672 utržila obec za sýry, zelí, žito, ječmen, oves a slámu desátkovou 20 zl. 36 kr. Obec spravovala však školní jmění krátko; ryt. Schwalbenfeld jí rybníčky opět odňal se závazkem vydržovati školu a učitele.

Špitál vydržován z výnosu rybníka »Špitálského« a měl vedle toho vlastní budovu. Vydání činila r. 1672 36 zl., r. 1676 24 zl. 49 kr. a byla větší nebo menší dle toho, jak mnoho vydáno na udržování rybníka, jenž byl ve vlastní režii. Stálými položkami jsou příspěvky 4 špitálníkům po 12 kr., později po 18 kr. měsíčně, za naštípání dříví, pohřby zemřelých špitálníků a za maso na přilepšenou o velkých svátcích. Špitál měl dále několik pohledávek u občanů; r. 1679 činily celkem 293 zl. 41 kr. Ty převzala téhož roku vrchnost; tehdy hraběnka Eleonora z Oppersdorfu věnovala špitálu sama větší obnos a pojistila mu celkem 1550 zl. rýnských s 6% úroky v deskách zemských na panství Křížanově, vymínila si však užívání rybníka za roční úrok 15 zl. Z celkového ročního příjmu 108 zl. vydržováno 6 osob, 3 muži a 3 ženy, jež dostávaly týdně 15 kr. na stravu, šaty a prádlo.

Reformami terezínsko-josefinskými zúžen byl značně obor působnosti obce, jíž odňata zejména pravomoc soudní ve věcech trestních. Vrchnosti omezovaly však i jinak obecní samosprávu, a protože také hospodářské a sociální její úkoly byly malé, vynikalo tím více soukromé její hospodářství, správa obecního jmění. To v období tomto vyrostlo zejména postupným zalesňováním a proměňováním pustin v pole; přesná data zachována nejsou. Jako v době předchozí byl i nyní obecní majetek, hlavně rybníky, předmětem velkých a dlouhých sporů s vrchností. Do r. 1848 koupila obec za 1432 zl. 46 kr. konv. měny státních dluhopisů,

Z obecní správy dostal se špitál r. 1787 cís. Josefem zrušený; když r. 1801 byl obnoven, vedla už správu vrchnost, a obec pouze přispívala.

Vlivem vrchnosti se stalo, že v Křížanově dokonána v této době úplná přeměna starého obecného statku na obecní jmění; povahu statku obecného podržely pouze t. zv. podplatnice, o nichž níže je zmínka. Les, rybníky, louky, pastviny i část polností staly se majetkem obecním. Přeměna ta vykonána dříve, než mohla se soukromá práva občanů vůbec vyvinouti. Právní povaha obecních budov (radnice, pazderen a několika chalup) nebyla nikdy sporna.

Vrchnost vykonávala nyní také důkladněji dohled nad obecním hospodářstvím, revidujíc účty a vystupujíc proti nesprávnostem. V novější době podporována byla v tom zemskou účtárnou. Tento zásah vrchnosti občanstvo nemile neslo, což je ostatně pochopitelno, uvážíme-li, že obec byla s vrchností ve stálém a ostrém někdy sporu o některý kus obecního majetku, jejž rozhodně a do nejvyšších instancí hájila.

Obecní vydání vzrůstají v období tomto daleko rychleji než dříve, a také určení jejich se postupně rozvinuje. R. 1796 činí 500 zl. 46 kr., r. 1797 607 zl. 55 kr. 2 haléře, r. 1800 mimořádně 1292 zl. 9 kr., r. 1802 540 zl. 34 kr. 2 hal., potom značně se mění, dosahujíce r. 1808 967 zl. 51 kr. 3 hal., rok na to však 9524 zl. 52 kr. v bankocetlích (to jest asi 6.668 K), činí r. 1812 1191 zl. 31 kr. v »šajnech«, roku 1814 zase 3938 zl. 33 kr., klesnou r. 1824 na 1269 zl. 11 kr., r. 1828 stoupnou na 4303 zl. 43 kr. vídeňské měny (to jest asi 3615 K), udržují se pak do r. 1841 mezi 2131 zl. 47 kr. (1836) až 2636 zl. 6 kr. (1831) a činí r. 1841 2154 zl. 13 kr. měny vídeňské (to jest asi 1809 K); také potom se neustálily. R. 1842 vydáno 767 zl. 59 kr. konv. měny (to jest 1603 K), vzrostou roku 1845 na 1905 zl. 16 kr. konv. měny a r. 1847 na 1359 zl. 28 kr. (to jest 2856 K).

Velké a časté toto kolísání ve výši výdajů způsobeno bylo mimořádnými výdaji v prvých letech st. XIX., zejména výdaji na vojenské přípřeže. Ty činily r. 1800 229 zl. 36 kr. (18% celkových příjmů), r. 1805 1176 zl. 18 kr. (44%), r. 1808 157 zl. 36 kr. (16%), r. 1813 za 390 povozů 5528 zl. 7 kr., r. 1814 2905 zl. (76%), r. 1818 už jen 105 zl. 30 kr. (6%).

Pravidelnými vydáními byly v prvé řadě platy obecním zřízencům. Platy osob radních a obecních zřízenců činily r. 1796 104 zl. 20 kr. (21% celkových výdajů), r. 1800 116 zl. (9%), r. 1805 140 zl. (5·3%), r. 1811 627 zl. 20 kr. (v bankocetlích; 13%), r. 1816 319 zl. »šajnů« (16%), 1821 397 zl. 15 kr. (23%), 1830 426 zl. 4 kr. (17%), 1840 485 zl. 24 kr. (22%; 407 K), r. 1847 194 zl. 9 kr. (409 K; 14%). Osoby radní, to jest purkmistr, primátor, rychtář a konšelé dostávali r. 1796 17 zl. 20 kr., primátor od upomínání kontribuce 4 zl., počet vedoucí písař 4 zl., 2 obecní starší 3 zl., kominík 3 zl., vodák 6 zl., hodinář 7 zl., hajný 6 zl., právní posel 36 zl., 2 ponocní 18 zl. Platy tyto se nezměnily celkem až do r. 1830, kdy

byly upraveny. Purkmistr dostával pak 30 zl. místo 8 zl. a vedle toho 16 zl. od upomínání daní (za to odpadl mu příjem z tax za zápisy do knih), rychtář 30 zl. místo 8 zl., obecní pokladník 14 zl., dva obecní starší po 30 zl. místo po 8 zl., písař 20 zl., policajti po 4 zl., právní posel 86 zl., hajný lesní 45 zl., hajný polní 25 zl., vodák 38 zl., hodinář 25 zl., babička 6 zl., kominář 6 zl. 24 kr. a dva ponocní po 45 zl. Purkmistr, pokladník a vodák měli vedle toho v užívání každý kus obecního pole nebo louky; strážníkům kupovány šaty. Poměry tyto se do r. 1848 nezměnily. Obecního pastýře platili občané; obec přidala mu pouze občas něco na boty. Ranhojiči, r. 1828 ustanovenému, dávala obec jen byt v radnici.

Z dob dřívějších se udržela a značně rozmnožila různá vydání representativní (za intrády, mše za déšť, za počasí a milostivou vrchnost, za nošení baldachýnu, koledy, almužna pohořelým); neobyčejně stoupaly útraty při pitkách, na útraty obce pořádaných. Pitky takové obvyklé byly na 1. května (r. 1808 vydáno za 281 mázů piva a 16 mázů vína 43 zl. 52 kr., roku 1811 za 544 mázů piva 181 zl.), jež ve 20tých letech st. XIX. byly zrušeny; aspoň v obecních účtech není o nich zmínky. Vedle toho obvyklé byly pitky při volbě, generální visitaci, při opisování počtů, při schůzích a podobných příležitostech. Ještě roku 1828 zapovídá vrchnost, aby se ke schůzím obecním nosila kořalka nebo jiný nápoj. Až do let čtyřicátých vyskytují se v účtech útraty »za zavdanou« při prodeji dříví v obecních i panských lesích, při pronajímání luk a polí.

S veřejnými úkoly a povinnostmi obce souvisela řada vydání, z nichž největší byly nahoře uvedené útraty s přípřežemi a náklady na udržování obecních cest a silnic. Náklady tyto byly příčinou stálých sporů mezi obcí a vrchností. Obec silnice zanedbávala, málo na ně věnovala (od r. 1800 ponejprv vyskytuje se r. 1810 položka 35 zl. 50 kr., pak až 1816 270 zl. 45 kr., 1819 248 zl. 48 kr., 1820 50 zl.) a bránila se zejména proti požadavku vrchnosti, aby cesty spravovány byly bezplatně občany a ne na útraty obce: obec měla dáti pouze štěrk, jejž má si opatřiti ve veřejné dražbě. Obec rozkazů vrchnosti málo dbala; r. 1829 hrozil vrchní Kořistka, že bude purkmistr odsouzen k těžkému žaláři a práci v poutech, neuposlechne-li rozkazů. R. 1836 píše vrchní, že prý obec »tvrdost, neposlušnost a vzpurnost každému vrchnostenskému nařízení na odpor staví a na trestuhodný způsob nejvyššího ouřadu s docela nedokázanýma a svívolnýma stížnostma obtěžuje«. Žádosti obce, aby náklad mohl býti hrazen z úroků obecního jmění kapitálového, nebylo vyhověno, a obec se vzpírala dál. R. 1845 dostala dokonce vojenskou exekuci. Silnicím věnována pak už větší pozornost, ale náklad na opravu hrazen byl aspoň nepřímo přece jen z obecní pokladny. Občané pracovali totiž zadarmo na silnicích, byli však za to dobře placeni za lámání kamene; teprve ke konci tohoto období nastalo tu na stálý nátlak vrchnosti i zemské účtárny zlepšení.

Z ostatních nákladů sem spadajících uvésti dlužno dále příspěvky na vydržování správy justiční, na stříkačku, býka, kance, sázení stromků, vydání postrková, příspěvek na chudobinec (r. 1848 14 zl. 43 kr. stř.), mimořádné a celkem malé příspěvky na školu a kostel (za léta 1826—1827 celkem 14 zl. 40 kr.), diéty krajskému fysikovi a pod.

Za občany platila obec vrchnosti t. zv. plat ponůckový a za povoznou robotu (r. 1847 celkem 24 zl. 9 kr. konv.) a daně z obecního majetku (r. 1847 63 zl. 7 kr.).

Asi $^1/_3$ obecních vydání připadala průměrem na udržování a opravu obecního majetku nemovitého, budov, lesů, rybníků, pozemků i luk. Způsob zadávání i provádění těchto prací byl začasté dozorčími úřady vytýkán, a stěžováno si zejména na jich drahotu.

Hlavním zdrojem příjmů byl i nadále obecní majetek, v prvé řadě rybníky a lesy.

Rybníky nebyly už vedeny ve vlastní režii, nýbrž pronajímány několika občanům a pak jedinému. R. 1791 placeno pachtu 100 zl. stříbra, r. 1847 190 zl. konv.; relativně činí pacht r. 1791 24, r. 1847 jen 16% celkových příjmů.

Nový byl příjem z hospodářství lesního a velmi vydatný; r. 1800 strženo za dříví 93 zl. 18 kr., 1805 378 zl., v letech čtyřicátých 300—700 zl. konvenční měny ročně; zač. XIX. st. činíval 20%, v letech čtyřicátých už 40% příjmů. Lesů bylo celkem 97 jiter. Velkou důvěru však vrchnostenský úřad v obecní hospodářství lesní neměl, protože si vyžadoval každoročně podrobné počty licitační. Roku 1828 nařídil vrchnostenský úřad, aby mu bylo oznamováno kácení v obecních lesích; vyšle prý svého úředníka k cejchování. Občanstvo samo obecního lesa málo šetřilo. Těžko si zvykali na staré doby, kdy pro obec neplynul z lesů žádný užitek, protože si jej sami rozebrali.

Značný příjem měla obecní pokladna z t. zv. obecních polí (podplatnic), jež měli jednotlivci v užívání za desátek, později za nepatrný poplatek peněžitý (asi 20 kr. z 1 pole); roku 1820 bylo jich 106 kousků, r. 1840 182, takže potom měl každý majitel domu nebo chalupy kousek obecního pole. Desátek vynesl r. 1806 11 zl. 43 kr., r. 1820 151 zl. 22 kr., r. 1840 121 zl. 35 kr. víd. č., r. 1846 49 zl. 5 kr. konv. měny.

Vedle nich měla obec vlastní pole a louky, jež pronajímány; r. 1820 bylo 10 polí obecních, r. 1840 20, luk bylo pronajímáno 18. Nájem z polí činil r. 1824 51 zl. 3 kr. víd. č., r. 1846 43 zl. 10 kr. konv. měny; nájem z luk r. 1806 271 zl. 57 kr., r. 1846 59 zl. 44 kr.

Připočteme-li k tomu nájem z bytů a krámů v radnici (r. 1800 78 zl. 42 kr., r. 1846 76 zl. 24 kr. konv. měny čili 5% celkových příjmů) a superficiární poplatky domkářské — r. 1847 bylo jich 34 a platilo se z nich 28 zl. 8 kr.), uvedli jsme všechny příjmy

z obecních nemovitostí; r. 1800 činily 50% všech příjmů, v letech 1810—1847 70—90%, dle toho, jaký byl výnos lesů.

Z příjmů ostatních uváděny zvláště poplatky za jarmareční boudy, jež byly pronajaty (r. 1800 nesly 7 zl. 36 kr., r. 1846 22 zl. 36 kr.), poplatky za zápisy smluv do knih (r. 1830—1841 40 až 220 zl. v. m. ročně, 1842—1847 40 až 260 zl. měny konv.; r. 1830 činily 5 a r. 1847 plných 14% celkových příjmů). Konečně jsou to úroky z dluhopisů státních a z pohledávek, jež měla obec u sousedů; činily pravidelně 3—8% celkových příjmů (r. 1806 87 zl 9 kr., r. 1847 82 zl. 57 kr.).

Občanstvo samo přímo ničím nepřispívalo. Jen zřídka, nebylo-li peněz pohotově, vypomohla si obec zápůjčkovou sbírkou u občanů; ale zapůjčené peníze byly už příští rok vráceny. Bylo to hlavně ve válkách napoleonských, kdy vyplácela obec velké, přes 1000 zl. obnášející sumy za přípřež. R. 1809 vybráno na př. 6400 zl., r. 1814 1308 zl.

Obecní účty končily skoro každý rok přebytkem, jenž vykázán jednak v značné pokladní hotovosti (r. 1800 348 zl. 18 kr., r. 1810 1640 zl. 6 kr., r. 1820 601 zl. 33 kr., r. 1830 448 zl. 14 kr.), jednak v pohledávkách za sousedy (r. 1810 625 zl. 15 kr., 1830 1382 zl. 6 kr., 1847 1060 zl. 29 kr.), nedoplatky z pachtovného, za dříví nebo i ze zápůjček; z nedoplatků těch placeny 5% úroky.

Stálého nějakého dluhu obec v této periodě vůbec neměla. Jako samostatný fond veden byl obecní fond obilní, z něhož půjčováno občanům obilí na setí.

Do nového období vstoupila obec se značně velkým majetkem nemovitým, bez dluhů a bez příspěvků občanských.

Domácí hospodářství 43 učitelských rodin na Moravě.

Předběžné výsledky vlastního soukromého šetření podává
prof. Dr. **Karel Engliš**, Brno.

Za pomoci »Ústředního spolku Jednot učitelských na Moravě« provedl jsem v r. 1913 až 1914 obsáhlé šetření o sociálních poměrech českého učitelstva na Moravě. Vyšetřeny byly především u více nežli 2000 učitelů poměry příjmové a majetkové (zadlužení). Byly-li takto zjištěny nominální (peněžní) důchody učitelstva, běželo o to poznati i reální obsah těchto důchodů a ukázati, jak učitelstvo za svůj důchod opravdu žije. Za tím účelem provedena byla u 70 rodin a 30 svobodných učitelů a učitelek statistika domácího hospodářství na základě přesných a podrobných záznamů a denních zápisů o příjmech a vydáních, jakož i zápisů o hospodářství naturálním. V souvislosti byly též vyšetřeny poměry příbytečné u 140 učitelů. Zvláště cenné jsou výsledky šetření o do-